АНОТАЦІЯ

Щербань Є.В. Конституційно-правове забезпечення імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021.

Дисертація присвячена дослідженню процесу імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду у національне законодавство. Проаналізовано доктринальні джерела і методологію дослідження, поняття, передумови прийняття і правову природу Римського статуту, поняття та форми, способи і моделі, конституційно-правові засади забезпечення його імплементації в Україні, інших пострадянських та європейських країнах.

Імплементація Римського статуту є однією з умов належного здійснення певних прав та свобод людини і громадянина, зокрема права на судовий захист та ін. Це організаційно-правова діяльність держави в особі уповноважених суб'єктів, що реалізується в законодавчо визначеному порядку і складається з послідовних законодавчих та інших процедур, спрямованих на забезпечення здійснення юрисдикції МКС стосовно осіб, відповідальних за особливо тяжкі злочини у порядку, визначеному Римським статутом.

Підкреслено, що класифікація моделей та способів імплементації Римського статуту у практиці зарубіжних країн зумовлена такими основними підходами: 1) прийняття законодавчого акту, спрямованого на здійснення імплементації, який буде мати пріоритет над національними законами та іншими нормативно-правовими актами при виникненні протиріч стосовно юрисдикції МКС; 2) внесення змін та доповнень до конституції та інших нормативно-правових актів; 3) внесення змін і доповнень до відповідних законодавчих актів, що супроводжується прийняттям спеціального законодавства про співпрацю з МКС.

Вивчення історичного досвіду дозволило узагальнити спроби утворити постійно діючий міжнародний судовий орган, що передував МКС, а саме

міжнародний судовий орган для притягнення до відповідальності осіб, якими порушено Женевську конвенцію про поліпшення долі поранених і хворих воїнів у воюючих арміях 1864 р., Верховний суд міжнародного правосуддя щодо злочинів проти міжнародного громадського порядку й універсального міжнародного права 1920 р., Міжнародний воєнний трибунал (ad hoc), міжнародний кримінальний суд.

Аналіз конституційно-правового забезпечення імплементації Римського статуту у зарубіжних країнах демонструє такі тенденції: 1) як і Конституція України, Основні закони Франції, Люксембургу та Португалії також доповнено аналогічними нормами про визнання юрисдикції МКС на умовах, визначених Римським статутом; 2) Фінляндія, Швейцарія, Нідерланди обрали спосіб імплементації Римського статуту шляхом ухвалення окремих законів («Про імплементацію положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду та про застосування Статуту», «Про міжнародну правову допомогу з кримінальних питань», «Про співробітництво з Міжнародним кримінальним судом», внесено відповідні поправки до кримінальних кодексів; 3) Норвегія, Канада, Франція, Нідерланди, Португалія, Іспанія, Швеція, ПАР здійснили імплементацію Статуту в національне законодавство після його ратифікації; 4) Німеччиною застосовано спосіб внесення змін до Конституції, за результатами чого було забезпечено узгодженість Статуту з нормами національного законодавства, прийнято новий Кримінальний кодекс та Закон «Про співпрацю з Міжнародним кримінальним судом»; 5) досвід пострадянських країн засвідчує, що недостатньо лише у кримінальні і кримінальні процесуальні кодекси імплементувати норми Римського статуту, доцільним є прийняття спеціального закону про співробітництво з МКС.

Виокремлено ключові засади імплементації Римського статуту та визнання юрисдикції МКС, що випливають з їх правової природи та особливостей національної правової системи, і включають: принцип комплементарності МКС відносно національної судової системи; «ne bis in idem»; принцип невидачі власних громадян; імунітетів посадових осіб; помилування та ін. Договірний характер природи юрисдикції Суду свідчить про

те, що право держав здійснювати правосуддя за національним законодавством є первинним.

Визначено оптимальний для України спосіб імплементації Римського статуту на конституційно-правовому рівні, пов'язаний з прийняттям спеціального законодавства про співпрацю з МКС, що супроводжуються внесенням змін і доповнень до відповідних законодавчих актів. Зроблено висновок про те, що Основний Закон держави, є, по-перше, гарантією дотримання державою прав і свобод громадян, відповідальних за особливо тяжкі злочини, стосовно щодо яких здійснюється юрисдикція МКС; по-друге, правовою основою для здійснення такої юрисдикції стосовно визначеного кола своїх громадян у порядку, встановленому Статутом.

З огляду на підписання Україною Римського статуту в 2000 р., приєднання до Угоди про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду 2002 р., а також Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 2014 р., Україна зобов'язана ратифікувати та імплементувати в національне законодавство норми Статуту, а також пов'язані з ним документи.

На цій основі визначено систему суб'єктів забезпечення імплементації Римського статуту, що включає Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Міністерство юстиції України, Міністерство закордонних справ України, Конституційний Суд України, Міжвідомчу комісію з імплементації міжнародного гуманітарного та кримінального права в Україні, інші органи. Підкреслено визначальну роль Верховної Ради України у питанні ратифікації міжнародного договору на підставі конституційних положень і Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», а також Конституційного Суду України, що уповноважений приймати висновки щодо відповідності Конституції України міжнародного договору, надати його юридичну оцінку та загалом прийняти подальше рішення про ратифікацію Римського статуту Україною.

Розроблено проект Закону України «Про співробітництво України з Міжнародним кримінальним судом», у якому визначені компетентні державні органи влади України, відповідальні за співробітництво з МКС, а також форми надання взаємної правової допомоги у процесі такого співробітництва. Запропоновано визначити Міністерство юстиції України національним органом, відповідальним за координацію співробітництва між МКС та Україною.

Загалом державна політика України у цій сфері повинна бути системною і послідовною, науково обґрунтованою, відображати національні інтереси держави, спрямовуватись на забезпечення прав і свобод людини та громадянина за загальновизнаними демократичними стандартами.

Ключові слова: Конституція України, Римський статут, Міжнародний кримінальний суд, правова природа, ратифікація, юрисдикція, імплементація, законодавство, забезпечення.